

ALISHER NAVOIY IJODINI O'QITISHDA ZAMONAVIY AXBOROT TEKNOLOGIYALARINING O'RNI

Zamonova Farida O'rol qizi – Nukus davlat pedagogika instituti 2-kurs magistranti

Annostatsiya: Ushbu maqolada Alisher Navoiy g'azallarini o'rganishning ahamiyati, o'quvchilar uchun ijobiy tomonlari haqida gap boradi. Navoiy g'azallarini o'rgatishda zamonaviy axborot texnologiyalarining o'rni asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Navoiy asarlari, zamonaviy axborot texnologiyalari, interfaol metodlar, "karaoke" usuli, elektron lug'at, multimedia, ovozli roliklar.

Аннотация: В данной статье рассматривается важность изучения стихов Алишера Навои, положительные стороны для школьников. Обоснована роль современных информационных технологий в обучении навоийским газелям.

Ключевые слова: творчество Навои, современные информационные технологии, интерактивные методы, метод «караоке», электронный словарь, мультимедиа, аудиоролики.

Annotation: This article discusses the importance of studying the poems of Alisher Navoi, the positive aspects for schoolchildren. The role of modern information technologies in teaching Navoi gazelles is substantiated.

Key words: Navoi's creativity, modern information technologies, interactive methods, "karaoke" method, electronic dictionary, multimedia, audio clips.

Mamlakatimiz ta'lim tizimida yuksak ma'naviyatli barka mol avlodni tarbiyalash, o'quvchilarning nutq va tafakkurini rivojlantirish, dunyoqarashlarini, ilmiy qarashlarini rivojlantirishda Navoiy asarlari katta ahamiyatga ega. Zero davlatimiz rahbari Shavkat Miromonovich Mirziyoyev ta'kidlab o'tganidek, "Ta'lim va tarbiya, ilm-fan sog'liqni saqlash, madaniyat va san'at, sportni rivojlantirish masalalari, yoshlarimizning chuqur bilimlarga ega bo'lishi, chet tillarini va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini puxta egallashini ta'minlash doimiy ustuvor vazifamiz bo'lib qoladi" [1]. Bundan ko'rinib turibdiki, yosh avlod tarbiyasida va ularni o'qitish jarayonida axborot texnologiyalarining o'rni katta.

Hozirda Navoiy asarlari umumta'lim maktablaridan boshlab to oliy ta'lim muassasalariga qadar o'qitib kelinadi. Bular oddiy ruboiydan boshlanib, "Xamsa"ning eng yirik dostonlariga qadar bo'lgan asarlarni o'z ichiga oladi. Adabiyot darslarida Navoiy ijodiyotining sinflar o'sishiga qarab, darslar murakkablasha boradi. O'quvchilarga mavzular tushunarli bo'lishini turli metodik asoslarini ishlab chiqish talab etiladi.

Alisher Navoiy asarlarini o'qitish jarayonida umuminsoniy g'oyalar mukammalroq ochilib boradi. Shoir ijodida asarlarning janr rang barangligi, nazariy ma'lumotlarning ko'pligi, o'quvchilar ushbu ma'lumotlarni qay darajada o'zlashtirishlari o'qituvchining mavzuga doir tanlay oladigan metod va uslublariga bog'liq bo'ladi. Darslikda berilgan har bir asarga bolalar ko'zi bilan qarasak, tahlillar jarayonida ham murakkablikdan qochib, o'quvchilarda shoir ijodiga qiziqish uyg'otish, oddiy va o'quvchilar uchun qiziqarli bo'lgan metodlarni ishlab chiqish zarur. Bunday metodlar odatiy va takrorlash darslariga kiritilishi mumkin.

Birinchi o'rinda o'quvchilarga Navoiy ijodiyotini o'qitishda, ularda Navoiy shaxsi haqida tushuncha hosil qilishimiz kerak.

Masalan: Navoiy qanday inson edi? Navoiyning xalq orasida mashhur bo'lishiga sabab nima edi? Navoiyning asarlari nega haligacha bunchalik mashhur? Shu kabi savollarga o'quvchilar e'tiborini tortish va mana shu savollarga mustaqil javob topishiga imkon yaratish katta ahamiyat kasb etadi. O'quvchilar bu savollariga javobni Navoiy haqidagi ta'riflarni va shoir g'azallarini o'rganib javob topishlari mumkin.

Navoiyning tashqi qiyofasini o'sha davrda yashagan zamondosh musavvirilar tomonidan chizib qoldirilgan. Mana shu rasmlar asosida o'quvchilardan insho va Navoiy shaxsiga ta'riflar yozishni so'rash maqsadga muvofiq bo'ladi. Adibning so'z vositasidagi portreti esa ko'plab ijodkorlarda mavjud. Biz bu borada Oybekning "Navoiy" romaniga ham murojaat qilishimiz mumkin.

Boburning "Boburnoma"sidagi ta'riflardan ham foydalansak bo'ladi:

"Alisherbek naziri yo'q kishi erdi. To turkiy til bila she'r aytibturlar, hech kim onchaliq ko'p va xo'p aytqon emas".[2]

Navoiyning shaxsiy fazilatlari, alohida qobiliyat va iqtidori ham maxsus to'xtash joiz. Ayniqsa uning zehni, xotirasi haqidagi tarixiy faktlar o'quvchilarning qalbiga kuchli ta'sir ko'rsatadi va bu holat adib ijodiga bo'lgan qiziqishlarini oshiruvchi omil bo'lib xizmat qiladi. Shunga ko'ra adibning yod olgan asarlari, zamonaviy va o'tgan adiblardan yod olingan she'rlarning miqdori haqidagi mulohazalarni ularga yetkazish o'rinli bo'ladi

Alisher Navoiy yoshlik davri haqida shunday yozgan edi: "Yigitligim zamoni va shabob ayyomi avonida ko'prak... nazmda fusunpardoz shuaroning shirin ash'ori va rangin ab'yotidin ellikmingdin ortiq yod tutubmen..." [3].

O'quvchilar ongida shunday savol tug'ilishi tabiiyki, Navoiy yoshlik davrida ellik ming bayt yod olgan bo'lsa, butun umri davomida qancha g'azal yod oldi ekan.

Navoiy g'azallarining tahlilida ham o'qituvchi va o'quvchilar e'tibor berishi kerak bo'lgan o'rinlar ko'p. Bu haqda atoqli olim, ustoz Boqijon To'xliyev aytib o'tgan. "She'ni tahlil qilish jarayonida uning yuzaga kelishiga omil bo'lgan hayotiy voqealarning tilga olinishi ham she'r mohiyatini anglab yetishda asosiy omillardan biri bo'lishi mumkin" [4]. Bunga misol qilib Navoiyning "G'urbatda g'arib shodmon bo'lmas emish" ruboiysini misol qilib keltirishimiz mumkin.

Bugungi kunda shiddat bilan olg'a intilayotgan zamonda bilimlarni o'zlashtirish, tegishli ko'nikma va malakalarga ega bo'lish eng dolzarb muammo bo'lib turibdi.

Demak axborotlar va ma'lumotlar ko'payayotgan bir zamonda ularni o'z vaqtida sarallash va o'zlashtirishimiz va keraklilarini bilib olishimiz kerak. Bu ma'lumotlar asosida ko'nikmalarni hosil qilish, bu ko'nikmalarni asosiy darajaga ko'tarish katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, texnika va texnologiyalarning, kompyuterlashtirishning shiddat bilan rivojlanib borayotgan asrda, bu ma'suliyat yanada ortib bormoqda. Pedagogika sohasidagi dasturchilarga ham katta ehtiyoj sezilmoqda.

Yangi zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning afzallik tomonlari juda ko'p. Dars jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanish anchagina samarali bo'lishi mumkin. Masalan:

1. Vaqtdan unumli foydalanishning mavjudligi.

2. Bir dars davomida shakli va mazmuniga rang-barang bo'lgan materiallardan kengroq foydalanish, o'quvchilarning bilish darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3. O'quvchilarning mustaqil fikrlash darajasining oshishiga olib keladi.

4. Faqatgina an'anaviy darsliklardan foydalanibgina qolmasdan, turli slayd, animatsiya, multimedia, ovozli roliklar, interfaol o'yinlardan foydalanish jarayonida o'quvchilarning mavzu jarayoniga qiziqishi kuchayadi.

5. O'qituvchidan ijodkorlikva tashabbuskorlik qobiliyati talab qilinadi. O'quvchilarda ham bu jarayon qiziqish uyg'otadi.

6. Har bir o'quvchi bilan individual ishlashga sharoit yaratadi.

Navoiy g'azallarini o'rgatishni osonlashtirish maqsadida elektron lug'atlardan foydalanish yaxshi samara beradi. Chunki o'quvchilar o'ziga notanish bo'lgan so'zlarni yod olishga qiynaladi. Ammo so'zlarning ma'nosini "Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati" kitobining elektron variantidan foydalanish yaxshin samara beradi. Bundan tashqari g'azallarni yod olishda "Karaoke" uslubidan ham foydalanish yuqori samara beradi. Chunki sababi karaoke uslubida matn yod olish osonlashadi. Navoiy g'azallari asosida kuylangan qo'shiqlar albatta o'quvchilarni befarq qoldirmaydi. Xalqimiz azal-azaldan kuy-qo'shiqlar shaydosidir. Tavakkal Qodirov, Ma'murjon Uzoqov va Munojot Yo'lchieva kabi san'atkorlarimiz repertuarlarini Navoiy g'azallari boyitib turadi. Mana shu san'atkorlarimizning qo'shiqlari o'quvchilarimizda qiziqish uyg'otadi.

Texnologik imkimkoniyatlarning kengayishi tufayli adabiyot darslarida interfaol texnologiyalardan foydalanish kengayib bormoqda. Prorektorlar, interfaol doskalar, videokonferensial aloqa tizimlari, ovozlash tizimlari darsdagi muammolarni yengillashtiradi va yangi ma'lumotlar olish hajmi oshadi. Muhimi, bularning barchasi adabiyot darslarining hayot bilan yanada ko'proq darajada yaqinlashishiga, adabiy asarni tushunish va tushuntirish jarayonlarini qulaylashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh. M. "Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz" – Toshkent. O'zbekiston, 2017. 16-bet

2. Zahiriddin Muhammad Bobur. Bobirnoma. O'zbekiston SSR Fanlar akademiyasi nashriyoti. – Toshkent, -1960. 233-bet.

3. Alisher Navoiy. Tanlangan asarlar. III tom. – Toshkent, 1948.

4. Boqijon To'xliyev. Adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006. 83-bet.

5. Kamalovich, A. H. (2020). Mythological basis of unusual images in turkish peoples. *Academicia: An international multidisciplinary research journal*, 10(12), 678-682.

6. Norov, I. (2021). METHODS Of Teaching Phonetics In Other Language Groups. *Барқарорлик ва Етакчи Тадқиқотлар онлайн илмий журналі*, 1(5), 306-309.